

מתורתו של צדיק אבייר יעקב

משנתו של מרן רבי יעקב אביחצירא זי"ע על דרך הפשט לקט דרושים ומאמרים, בביאור פשט מצוות התורה וענייני עבודת השי"ת שנלקטו מכל ספריו הק'

בס"ד, פר' בהעלותך תשפ"ה

בית יעקב

האבות מלמדים זכות

רק על המתפללים בפה טהור

ואם באחת יתקעו ונועצו אליך הנשיאים ראשי אלפי ישראל (י"ד).

וכיון שיתקבצו בבית הכנסת, ואם באחת יתקעו, דהינו שיהיו הקהל באחדות אחת, ושפתותיהם שלמים דומים דתקיעה, אז תזכו לענין זה, ונועצו אליך הנשיאים ראשי אלפי ישראל. בא לרמז בזה, דבתפלה אנו מזכירים אבות העולם, כמו שנאמר (שמות ג' ו') 'אלהי אברהם אלהי יצחק ואלהי יעקב', ופשוט הוא כשאנו מזכירים אותם שילמדו עלינו זכות ומבקשים עלינו רחמים, אך בזאת יאותו לנו, כשיהיו שפתותינו נקיים וראויים לתפלה. וזהו שאמר ואם באחת יתקעו, דהינו ששפתותיהם כלם ראויים והגונים דומים דתקיעה, אז ונועצו אליך הנשיאים ראשי אלפי ישראל הם אבות העולם, שיזדמנו ויועצו בעת התפלה וילמדו עליכם זכות. ומה שהוציא זה בלשון יחיד ולא אמר 'ונועצו אליכם' כמו שאמר ואם באחת יתקעו, הטעם, כמו שאמר התנא (אבות פ"ה מ"ח) כל המזכה את הרבים זכות הרבים תלוי בו, וגם כאן כיון שהגדול שבהם הוא שתקן את כל הקהל, לפיכך זכות כלם תלוי בו: (פירוט חותם)

מעלת ענותנותו של משה - ביחס לשבחו הגדול בדיעת הפירושים

על פי הדברים האלה יש לפרש את פסוק זה, העוסק במעלת נבואת משה רבנו יתר על שאר הנביאים. כונת הדברים תבאר בהקדם, שאין אדם ראוי להקרא בתואר ענו אם פחות הוא ואין לו מעלות. כי מי שאין לו במה להתגאות, ודאי ופשוט שלא יתגאה במה שאין בו, ואדרבה, אם מתגאה לסכל יחשב. אך אדם העומד ברום המעלה יתר על שאר בני אדם, ובכל זאת אינו מחזיק טובה לעצמו, ויודע כי לכך נוצר, לו נאה לשבח על גדל ענותנותו.

ענות משה גם אחר ידיעתו

על כן, גם כאשר בא הכתוב לשבח את ענות משה, ראה לנכון להודיע קדם לכן את שבחו הגדול ביותר, ולומר שלמרות כל זאת - לא התגאה. ועל כך אמר: 'האיש משה ענו מאד'. ומהו שבחו הגדול שלא התגאה בו? 'מכל האדם', שזכה למעלה יתרה מכל בני האדם, בקבלת 'אשר' - ששים רבוא אפני באור התורה, וכל זאת למרות שהיה 'על פני האדמה', בן אדם בשר ודם, ולא היה מלאך ממרום. ועם כל זאת לא ראה בכך מעלה מיוחדת ולא התגאה בה.

יראת יעקב

ענות משה גם בזכותו לפרושי התורה

מחמך לסבל קבלת פרושים כה מרבים, והרי כבד יהיה עליו המשא ולא יוכל עשוהו לבדו. ועוד, שאפלו אם יוכל באיזו דרך ללמד את כל פרושי התורה, הרי האדם עלול לשכח את הדברים שלומד, ושוב לא תהיה כללות התורה מסורה בידו. משום כך - סברו המלאכים - שרק הם, שקדושים אלהיים ורוחניים הם יוכלו לשאת את כל פרושי התורה, ועל כן רק להם ראוי לתת את התורה.

בשמירת הנשמה גדולים הצדיקים מן המלאכים

אמר הקדוש ברוך הוא למשה, שיאחז בכסא כבודו ויחזיר להם תשובה. ובא לרמז בזה למשה, שעקר הכח הנדרש לקבלת התורה ונשיאת פרושיה, אינו כח גופני, אלא כח רוחני הנמצא בנשמה. ואם תהיה הנשמה נשמרת בקדשה וטהרה, צחה וברה כראוי לה, שוב לא יפריד הגוף בינה לתורה, ואדרבה, יהיה בכחה לשאת את על התורה אפלו יותר מכחם של המלאכים. וזאת משום שמקור נשמות הצדיקים הוא גבוה מעל גבוה, מכסא הכבוד, ועליון הוא אפלו יותר מן המלאכים. וכפי שכתב רבנו הארי"י זי"ע (עין חיים שער כח פ"א), שיסוד נשמות הצדיקים בא מפנימיות העולמות, ואלו נשמות המלאכים באות מחיצוניות העולמות.

מיד כשאחז משה בכסא השיג ששים ריבוא פירושים

כששמע משה את דברי הקדוש ברוך הוא, מיד עשה כמצותו, ואחז בכסא. באותו רגע נחה עליו רוח ממרום, והופיעה נשמתו עליו, ומיד השיג את כל ששים רבוא פרושי התורה. וזהו מה שדורשת שם הגמרא מן הפסוק 'מאחז פני כסא פרשו' עליו ענגו, לומר שכאשר אחז משה רבנו בפני הכסא - היא פנימיותו של הכסא, שמשם שרש נשמת משה ושאר הצדיקים, מיד 'פרשו' עליו ענגו - 'פרשו' ראשי תבות 'זה ששים רבוא פרושים'. כי באותה שעה זכתה נשמתו של משה לקבל את כל פרושי התורה, והשיגם משה בדעתו.

והאיש משה ענו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה (י"ב א).

פירושי התורה וזכית הצדיקים בהם

ששים רבוא פרושים לתורה, ונדלה מעלת משה רבנו עליו השלום, שזכה בכלם לבדו, לעמות בני ישראל שיכולים לזכות בהם רק בהתאחדות כלם יחד. בכך נראית מעלת נשמות הצדיקים, הגבוהה אפלו מנשמות המלאכים, יען כי מקורם מתחת כסא הכבוד ומפנימיות העולמות.

את כל הפירושים השיג משה רבינו בעצמו

רבנו זי"ע (דורש טוב דרוש א' למתן תורה) מביא על כך את דברי רבנו הארי"י זי"ע, שכתב (שער הגלגלים הקדמה יז) כי ישנם ששים רבוא פרושים לתורה כמנין נשמות ישראל, ולכלם זכה משה רבנו עליו השלום, בהיות נשמתו כוללת את כל נשמות ישראל. וכך ממשה רבנו השפע שפע התורה לכל בני ישראל, כל אחד ואחד לפי מעלת נשמתו ודרגת יכלתה להשיג. ולא דדורו של משה בלבד, אלא כל מה שחדשו וציתידים לחדש בכל הדורות, התנאים והאמוראים, הראשונים והאחרונים, את הכל קבל משה רבנו עליו השלום מסיני. וזהו שאמר רבותינו זכרונם לברכה (תלמוד ירושלמי פאה פ"ב הלכה ד'), שאפלו מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, נתן למשה מסיני.

יבוח משה רבינו עם המלאכים על דבר קבלת התורה

על פי הדברים האלה יש לבאר את המובא בגמרא (שבת פח:) על המשא ומתן שהיה בין משה רבנו עליו השלום למלאכי השרת כאשר עלה למרום לקבל את התורה. כי הנה, אין המאמר הזה אומר אלא דרשוני, מה רע ראו המלאכים בכך שמשה רבנו ילוד אשה הוא, ומדוע לא יוכל לקבל את התורה משום כך? אך לפי האמור כאן יש לפרש, שהבינו המלאכים שלא בא משה רק בכדי לקבל את פשט התורה בלבד, אלא עתידה כל התורה להמסר לו, עם כל ששים רבוא הפרושים הכלולים בה. ומשכך, המה ראו כן תמהו, היאך יוכל בשר ודם קרוץ

באור יעקב

חטאו ישא האיש ההוא

אבוא. ואלו אני, מה שהסכמתי לילה, כונתי היתה בשביל מצוה, ובשביל לעשות נחת רוח לגפטר ע"י הדרשה. אבל כיון שראש הקהלה מונע ממני, אומר אני עליו "עונו ישא".

שני האנשים יצאו בבושה מרבנו והלכו להלויה. בדרך ראו מהומה גדולה סמוך לביתו של ראש הקהלה. לשאלתם מה ארע, נדהמו לשמע שראש הקהלה שהיה בריא וחזק, נפל פתאום ומת. כשבדקו אימתי ארע הדבר, נתפלאו יותר בשמעם שהדבר ארע בדיוק כשרבנו אמר 'עונו ישא'. השנים באו לבני המשפחה וספרו להם מה שהיה, וכי רבי יעקב קלל אותו ובעונו הוא מת. בשמע בני המשפחה את דברי שני האנשים שאביהם מת בגלל הרב, חרה להם מאוד. בשל כך גמרו אמר ביניהם ללכת אל רבנו ולנקם את נקמת אביהם ח"ו ולהרג את רבנו. אלא שהאמת היתה, שרבנו לא קלל שום אדם ולא רק אמר 'עונו ישא'.

תכף ומיד יצאו בני ראש הקהלה לדרךם אל אכסנית רבנו כדי להפיק את זממם. בהתקרבם אל הבית ראה אותם בעל הבית, המארח של רבנו ושאל אותם לרצונם. נענו וספרו לו את כל הספור. כאשר שמע כן סגר את הדלת, אבל האנשים אשר פתח הבית נגשו לשבר הדלת. בינתיים נכנס בעל הבית אל חדר רבנו וספר לו את מה שמתרחש בחוץ, ושאל לעצתו קצת מה לעשות. אמר רבנו לבעל הבית: "פחדת מהם שמהם יבסו?" מיד נתרום רבנו ואמר: "אני אצא אליהם, ואז יידאו".

פתח רבנו את הדלת וקרא לעברם: "לכו לכם ארורים!" אבל כלם כאחד התקיפו את רבנו בצעקותיהם ורצו לגשת אליו להרגו. אז אמר להם רבנו: "תדעו, שאם אינכם הולכים מכאן אש תאכלכם!" ויהי, אך גמר רבנו את אותם מלים 'אש תאכלכם', ואש יצאה מתוך האדמה, והיא מתלקחת מתחת האנשים בני ראש הקהלה. תכף ומיד נמלטו הללו מהמקום, ולא יכלו כבר לגשת אליו, וכל העם שמעו ונתפלאו מפני כבודו של רבנו וזע"א.

באחד מבקוריו מחוץ למרוקו, התארח רבנו "אביר יעקב" זיע"א אצל אחד מחסידיו במדינת אלג'יר. באותם ימים בהם התארח רבנו אצל האיש נפטר בעיר אחד מחכמי העיר, יהודי חשוב ביותר, כך שפטירתו של החכם היתה לשיחת היום בכל האזור, ותושבי העיר זולת כמה יחידים סגלה ממש לא שמעו כלל על בואו של רבנו להתארח בעיר. שנים מבין היודעים אודות בואו של רבנו, החליטו ביניהם כי צריכים להזמין את רבנו להשתתף בהלויה הנפטר, ואף לכבדו לדרוש עליו. השנים הגיעו אל רבנו, ספרו לו על כך, ורבנו נענה לבקשתם ואמר להם שהוא ישתתף בהלויה וגם ידרוש על הנפטר. ואף אמר להם: "כאשר תתחיל ההלויה תבואו לקחת אותי, ואצא עמכם".

בדרךם אל מקום ההלויה פגשו שני האנשים את ראש הקהלה, אדם עשיר גדול, שנתקיים בו מאמר הכתוב (משלי יח, כג) עשיר יענה עזות, שכן נודע כאדם קשה מאוד. שני האנשים ספרו לו שרבנו "אביר יעקב" נמצא בעיר, והם הזמינוהו להלויה, כדי שגם ידרוש על הנפטר. בשמע ראש הקהלה כדברים הללו, חרה אפו עליהם ושאל אותם: 'האם אין חכמים בעירנו, עד שהלכתם להזמין את הרב הזה? ולא עוד, אלא המשיך ודבר דברי חרופים וגדופים על רבנו, ואמר להם: 'מכיון שעשיתם את הדבר על דעתכם, מצוה אני עליכם ללכת עכשו אל הרב ולבטל את מה שאמרתם לו, שכן אינני מסכים שרבי יעקב ישתתף בהלויה'.

מששמעו שני האנשים את דברי ראש הקהלה, ובראותם את כעסו הגדול, לא היתה להם ברירה כי אם ללכת לרבנו ולומר לו שלא יבוא, אך מפני דרכי שלום החליטו ביניהם להגיד איזו סבה שהיא, ממנה יבין שהוא לא צריך לבוא. שהרי לא נעים לומר לו את אמתות הדברים. הם הגיעו לרבנו, נתישבו לפניו ואמרו לו: "אדוננו, נכון הוא שהזמנו אותך להלויה, אבל מכיון שהיא נערכת במקום רחוק מאוד מכאן, לכן כבודו אינו צריך לטרוח לבוא להלויה".

ברם, רבנו שיזע הכל ברוח קדשו אמר להם: "יודע אני שזאת לא הסבה. רק ראש הקהלה הוא ששלח אתכם אלי, משום שהוא לא מסכים שאני

קדושת יעקב

השפתיים צריכים להיות סגורים מלעסוק בהבלי העולם

מזקק שבעתים. והתורה מזהרת האדם, אותם שתי השפתיים צריך שיהיו מזקקים ככסף, שלא יתעסק בהם בדברים בטלים וכיוצא, רק בידאת ה' כל היום. וזהו מקשה תעשה אותם, דהיינו, עשה אותם כאילו הם מחברים לענין לעסוק בהבלי העולם ודברים בטלים:

ויהייר את כל הציבור שישמרו פיהם קודם התפילה ובשעת התפילה

ותדע באיזה שעה תפתח אותם ודברת בם ויש תועלת בדבריהם, בשעה שאמרת אומר תוכחות מוסר לבני אדם, ובשעת תפלה. והאזהרה הגדולה היא בזמן התפלה, שלא יפסיק בדברי חל בשעת התפלה. וכיון שהתפלה היא ברבים, צריך השליח צבור והקהל כלם יזהרו מדברי חל בשעת התפלה, וגם כן יהיו שמורים השפתיים קדם התפלה, שאם היו טמאים ולא תקנעם לא תקבל תפלתם. וזהו שאמר **והיו לך למקרא העדה**, דהיינו כשתשמר שפתיך ויהיו נקיים מכל דפי, יועילו לך כשתקרא את העדה ותדבר להם דברי מוסר ויראת ה', ושמעו לך ויקבלו דבריך. זאת ועוד, **ולמסע את המחנות**, דהיינו בשעת התפלה, שהעולמות העליונים נוסעים מעולם לעולם, וזה נעשה על ידי דבור תפלתנו, אם היו השפתיים נקיים, יוכלו לעשות פעולות אלו למעלה, ואם לאו, לאו, והיינו שאמר **ולמסע את המחנות**:

(פיתוחי חותם)

עשה לך שתי חצוצרות כסף מקשה תעשה אתם והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות (יב)

תפילה ותורה הנאמרים בפה המטונף דיבורים אסורים אינם פועלים כלום
אפשר לרמוז אלה הפסוקים על שפתי אדם, שצריך לזהר לשמורם כראוי שמירה מעלה, ויסתכל ויבין שכל עבודת ה' בהם תלויה, ועקר עמוד העולם שהיא התפלה בשפתיים תלויה, ועקר התורה בהם תלויה, וכיון שעקר העבודה בהם תלויה, צריך שיהיו שמורים מכל דבר המטנף אותם, שאם יהיו מטנפים, לא שיק שיעל ידיהם תעשה שום פעולה, לא בשעת התפלה ולא זולתה. והנה בתפלה על ידי דבורנו אנחנו מעלים העולמות העליונים, ובפרט על ידי קדיש שאנו אומרים ב'הוד' אנחנו מעלים עולם העשיה לעולם היצירה, ועל ידי קדיש 'שתבח' אנחנו מעלים עולם היצירה לעולם הבריאה, אמנם בין עולם הבריאה לעולם האצילות אין אנו אומרים קדיש, דבשעת העמידה עולם הבריאה ועולם האצילות חד הוא:

וזהו כונת הפסוקים: **עשה לך שתי חצוצרות כסף**, 'בחצוצרת גימטריא שפתי', לרמוז שיעל השפתיים הוא רומז. והתורה מזהרת **עשה לך שתי חצוצרות כסף**, דהיינו שתי השפתיים עשה אותן מזקקות ככסף, כמו שנתאמר (תהלים יב י) 'אמרות ה' אמרות טהרות כסף צורף בעליל לארץ